

Fájdalmas örökség

1956 és Bényi Árpád emlékezete

Kölcsey Központ, Bényi Árpád Terem, Debrecen, 2016. X. 11. – XI. 11.

SÜMEGI GYÖRGY

Föltehető, hogy Debrecenhez hasonlóan más vidéki nagyvárosok is gazdag programmal emlékeznek az 1956-os forradalomra a 60. évfordulón. Debrecenben csak a kiállításokat, megemlékezéseket s a különféle alkalmakat (előadások, filmvetítés, táncest, szoboravatás stb.) fölsoroló programfüzet húszoldalas. Az egyik első eseményükként megnyílt kiállítás fontos alkalom a forradalmat megidéző tárlatok sorában. Ha a friss művektől a börtönrajzokig, vagyis visszafelé szemlézem a tárlatot, akkor *Stefanovits Péter*nek két ez évi emlékidéző művét említem elsőként, azután *Szervátiusz Tibornak* a rendszer-váltás után létrejött plasztikáit. A forradalom idejébe és közvetlen utóéletébe, az emigrációba kalauzol *Megyik*

BÉNYI ÁRPÁD:

Szabad Magyarországot, 1956. december, fametszet, 30x25 cm (rekonstrukció)

BÉNYI ÁRPÁD:

Poros hangszerek, 1966, farost, olaj, 69,5x50,5 cm

foto: Máthé András

János felvonulást rögzítő kompozíciója, *Veress Pál Malétere*, *Tóth Sándor* orosz fegyverektől elesett főiskolás társát megfogalmazó *Gazság* című fametszete, *Marosán Gyula* fotómontázsa, *Szalay Lajos* több rajza. Mindezeket fölérősíti a plakátmásolatok kórusa, így *Pleidell János*, „Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk” föliratú műve, a külföldiek közül pedig *Franciszek Starowieyski Síró galambja*.

A kiállítás centrumába a debreceni képzőművészek munkái kerültek. Képzőművészek 56-os gyerekrajzaiból eddig kevés került nyilvánosságra (például *Szeift Béláé*), most ezeket gazdagítja a gyermeki képzeletet leginkább fölgyújtó tankos rajzával *Aknay János*.

Mucha István 1956 októberében festett képeit ismerőseinek mutatta meg, majd miután idegenek érdeklődtek a művek után, ő megsemmisítette azokat. Az 1958. október 13-i kihallgatási jegyzőkönyve szerint idézett munkáival a „forradalmat szerette volna szolgálni, elősegíteni” – amiért bebörtönözték. Nemcsak az ő megsemmisített képeiért kapott börtönbüntetésére van debreceni példa, hanem arra is, hogy több börtönben készült munkát megőriztek. *Bíró Lajos* (1927–2010) festőművész az egri főiskolán a Forradalmi Tanács tagjaként megakadályozta az önbíráskodást, társaival megszervezte a város ellátását, dolgozott a közbiztonságért, majd a megszálló csapatok elleni fegyveres harc szervezője volt, de belátva az ellenállás kilátástalanságát, a megszállókkal tárgyaló küldöttség tagja lett. Letartóztatási, vizsgálati dokumentumai szerint „egyik vezetője volt Egerben az ellenforradalomnak”. 4 évre ítélték, amnesztiával szabadult 1959. április 4-én. A börtönben kis aktszobrokat készített a rabtársak megrendelésére, majd rajzolta a rabtartókat. A Gyűjtőben Gábori Lajossal, Gyöngyös Bélával és volt egri tanítványával, Thuróczy Zoltánnal együtt festettek, lejárt szavatosságai

foto: Máthé András

idejű szocreál képekre történelmi kompozíciókat másoltak. Rabtartói megbízásain kívül elsősorban a társait, a vele együtt raboskodókat rajzolta odaadással és szakmai fejelemmel (A Maglódi úti smasszeriskola parancsnoka; Asztalos; Fekete; Remlinger Bandi; Radics Marci; Bodnár Béla szobrász stb.). A Gyűjtő könyvtárában talákozott Darvas Ivánnal és Mensáros Lászlóval. „Darvast már színesen festettem, temperával vagy akvarelllel.” Ez a műve nem maradt fenn, szerepel viszont a tárlaton Mensáros-rajza amely „karikatúrának készült”. Kenyérbéلبől nyállal összegyúrt és a börtönudvari sétákon gyűjtött papírok kioldott színeivel színezett szobra a Bohóc. Tartása, mozdulata, előrehajtott feje és arckifejezése a börtönsorsot kívülről is szemlélni képes, sérülékeny-érzékeny clownt idézi. Bíró

fotó: Máthé András

fotó: Máthé András

Lajos börtönrajzai és plasztikai egyedülálló dokumentumai, pszichés állapotrajzai a megtorlások áldozatai börtönbéli hétköznapjainak.

Bényi Árpád (1931–2006) festőművész 85 éves lenne, tíz éve halott, ötven éve zárták be az első önálló kiállítását. 1956-ban Kunhegyesen volt rajztanárr, aktív tagja a helyi Petőfi Körnek. A forradalom leverése után a kunhegyesi pedagógusok nevében levelet írt a Községi Forradalmi Tanácsnak, amelyben tiltakozik a Kádár-kormány „minden

ténykedése ellen”. Plakátját, a Szabad Magyarországot! föliratút 1956. december 16-án, a salgótarjáni sortűz után terjesztették Kunhegyesen. (A „Szabadság” árnyékában című plakáttervén Kisfaludi Strobl Zsigmond Gellért-hegyi Szabadság szobrának palmaágat tartó figurájába bitóra akasztott embert rajzolt.) 1956. november 7-én plakátkészítési feladatot adott a hetedik osztályosainak ezzel a naplóba írt intencióval: „Elég legyen! Tiltakozás az orosz agresszió ellen. A tanulók egy része nemzeti színű lobogókat rajzolt, amelyet szovjet tankok tipornak el!” Az idézett, levéltárban őrzött dokumentumok és a Szabad Magyarországot!-plakát elkészítése és terjesztése miatt 792 napot volt börtönben Bényi Árpád. A börtönévek után, Bíró Lajoshoz hasonlóan, neki is nehéz volt visszaileszkednie a civil életbe. Első önálló kiállítását (Művészklub, Debrecen, 1966) kétnapos nyitvatartás után bezáratták. A pártbizottság irányította cenzúra legfőbb kifogása az volt, hogy a képek pesszimisták. „Kifogásolták csendéleteimben, hogy porosak a hangszerek, a harmónia hordozói, hogy üres az asztal (merthogy a szocializmusban ilyen nem lehet!), vagy egy másik képen a vekkerórának miért nincs mutatója, bizonyára azt akarom sugallani, hogy megállt az idő.” A 26 művet bemutató tárlaton főleg csendéletek és grafikák szerepeltek, köztük József Attila- és Radnóti-illusztrációk.

A forradalom és börtönévei után egyre eruptívabb, pasztózusabb, majd színekben tobzódo a festői kifejezőmódja. Mintha a bőséggel kinyomott festékcsmók, festésre előkészített festékalmok között az asztalra csapott volna, így teremtve nyugtalanító ábrázolást, lüktető feszültséget. A szinte mintázással plasztikusra alakított felületei pórusaiban mindig ott vibrál a forradalom élményvilága. A forradalom emlékének, legmeghatározóbb életélményének képsorozatba való összefoglalását, húsz festményből álló ciklusát – köztük Nagy Imre portréját – 2006-ban Debrecen városának ajándékozta.

AKNAV JÁNOS: Forradalom, 1956, papír, ceruza, 20x29 cm

BÍRÓ LAJOS: Mensáros Laci, 1958, papír, ceruza, 20,5x15 cm

BÍRÓ LAJOS: Bohóc, 1958, kenyérbél, nyál, színes festék

fotó: Máthé András